

Ідентичність Єпископа Київської Церкви

Ціль цієї короткої тезової статті є вказати на деякі риси ідентичності Єпископа Київської Церкви у стислій формі. Для ширшого знання рекомендовано прочитати вказану спеціалізовану літературу.

1. Однією з фундаментальних ознак Католицької Церкви у вселенському значенні є наявність єпископату. [1, с. 106].
2. Єпископ є членом Божого народу, який отримав дар Святого Духа через апостольське передання в рамках церковної традиції, щоби сповнити особливу службу, як пастир Божого народу, поставлений у місцевій Церкві. Як у партикулярній Церкві є присутньою і живе Вселенська Церква, так і єпископ несе відповідальність за вселенську опіку над всіма Церквами. У відносинах з Церквою, як Помісною, так і Вселенською, єпископ є представником довіреної йому християнської округи; через нього вся його паства вступає у стосунки з Вселенською Церквою й перебуває у ній; добровільне відлучення від владики, що не має юридичної основи, - це схизма, втрата церковного сопричастя. Як член спільного єпископату Вселенської Церкви, єпископ має право брати участь у законодавчій, судовій та виконавчій владі Церкви з вирішальним голосом. [1, с. 107]
3. Єпископ Київської Церкви в історичному значенні – це спадкоємець апостолів Ісуса Христа через безперервне насліддя хіротоній, які передані через православно-католицьку Церкву із головним осідком в Царгороді.
4. Єпископ Київської Церкви в буквальному значенні – це єпископ нині Української Греко-Католицької Церкви, із простої причини, що безперервне насліддя хіротоній зберіглося тільки в УГКЦ. Єпископ Київської Церкви в широкому розуміння – це єпископ, який приналежний до всіх Церков, які мають свої коріння в Херсонесі, де був хрещений Володимир-Василь син Святослава.
5. Київ є матірним престолом українських, російських та білоруських, візантійських Церков, з дійсним і почесним приматом, що має багатовікову традицію. Князь Володимир дійсно запровадив християнство в східних слов'ян і був організатором Церкви Київської Русі, що підпорядковувалася Константинопольському патріархові аж до XVI ст. включно. Титул архієпископа, а не митрополита, який носили Київські єпископи аж до 1037 року, вказує на певну незалежність Київських єпископів від

Константинопольських патріархів. Катедральний собор Київського архієпископа Івана називався «catholicane ecclesia» за прикладом Церков католикосів Грузії і Вірменії, які були рівними з патріаршими Церквами. Той факт, що інші єпископи Руси були міцно пов'язані з Київською церковною провінцією, сприяв формуванню канонічної і адміністративної традиції в душі якої Київський митрополит ставав єдиним головою Церкви на Русі. [1, с. 112]

6. Відносини між неофітами Руси та західним християнством були тісними. Духовне сопричастя між Києвом і Заходом збереглося навіть після 1054 року, коли відбувся розрив між Римом та Константинополем. Багато шлюбів відбулося між Рюриковичами й дітьми володарів Західної та Північної Європи, і ніколи не виникало питання щодо віри. Торговці з Барі забрали мощі св. Миколая з Мір в Малій Азії та привезли до Барі 9 травня 1087 року, а Папа Урбан III (1185-1187) встановив спеціальне свято «перенесення мощів св. Миколая», яке вшановується 9 травня навіть тепер у південних єпархіях та у всіх слов'ян східного обряду. Для греків такий факт не міг бути підставою для свята. [1, с. 38-39]

7. Становище Київської Церкви завжди було особливим. З одного боку географічне розташування Києва, який постійно був містком між Сходом і Заходом, а з іншого боку культурні особливості русичів (українців), які ніколи в церковних питаннях не мислили категоріями винятковості та ексклюзивізму. Протистояння між Римом та «другим Римом» з київської катедри завжди розглядалося, як непорозуміння між братами по вірі. Тому неприродньою та чужою для Києва виявилася ідеологема «третього Риму». Проголошення власної вищості, небажання вести діалог, закритість до спілкування, зовнішня експансія ніколи не були на порядку денному київських єпископів. Навпаки роль Київського Єпископа у Вселенській Церкві – це роль містка між сторонами, які не бажають чути одне одного.

8. Тому Унія Східної та Західної Церков на території сучасної України не могла зустріти одностайного спротиву, позаяк ще на початку XIII ст. християни Київської держави почували себе членами однієї Церкви. Лише польська окупація та латинська експансія проти «єретиків» Галицько-Волинського князівства наблизили населення до Константинопольського патріарха. [1, с. 41]

9. Питання єдності Церкви Христової самі християни розглядають з песимістичної точки зору. Багато хто вважає, що зважаючи на непросту історію стосунків між членами Церкви, неможливо примирити всі християнські конфесії. Однак і тут роль єпископа Київської Церкви є важливою. Тому, що сам факт існування в нашому часі УГКЦ доводить, те, що видається для людини неможливим, цілком можливе для Бога. Детальний аналіз історичних фактів засвідчить, що Греко-Католицька Церква повинна була припинити своє

існування. Правдиве єпископське служіння стало одним з факторів, який допоміг не зникнути Греко-Католицькій Церкві. Через мучеництво, через підпільну діяльність, служіння в місцях віддалених від Батьківщини єпископи зберегли власну гідність та обличчя своєї Церкви. З одного боку єпископи залишалися вірними сопричастю з Римом, а з іншого боку вони не дали зникнути традиціям Київської Церкви за найважчих умов. Як тонко підмітив Патріарх Йосиф Сліпий, що українська Церква стояла на перехресті «Сходу і Заходу».

10. На Флорентійському соборі 1439 року, де укладено унію між греками та латинниками, був присутній митрополит Київський Ісидор (1436-1458), одна з головних дійових осіб цього собору. Повернувшись із Флоренції, він проголосив відновлену єдність Східної та Західної Церков у різних місцях. Його добре прийняли на українсько-білоруських землях Польського королівства та Великого князівства Литовського. [1, с. 42]

11. Хоч Флорентійська унія не була втілена в життя, все ж сам факт присутності на соборі 1439 року Київського митрополита є символічним. Так само символічним є рік започаткування Церкви на Русі. Адже 988 рік – це кінець першого тисячоліття, коли Схід і Захід не зважаючи на культурні та літургійні відмінності формально залишалися єдиною Церквою. Тому тисячолітня історія Київської Церкви накладається на тисячолітню історію протиріч між християнами, релігійні війни та взаємні чвари між членами єдиної Церкви. Вже в другому тисячолітті ми можемо знайти не один позитивний приклад, коли роль київських єпископів була не в тому, щоб поглибити «велику схизму», а навпаки вона була у демонстрації єдності, у сопричасті всіх учнів Христа.

12. Церковні історики погоджуються з твердженням, що Київська Церква, навіть за присутності грецьких митрополитів у Києві, формально не декларувала розрив із Римом аж до середини XV ст. і ніколи не була офіційно пов'язана ієрархічною залежністю від нього. Це означає, що первісне сопричастя ніколи не було відкинене. Видається, що всіх київських митрополитів XVI ст. влаштовувало визнання їх легітимності з боку православних патріархів та світського авторитету – польського короля та великого князя литовського. Однак треба уточнити, що з точки зору сучасного канонічного права, київські митрополити, домагаючись і отримуючи визнання від Константинопольського патріархату, після поділу не мали б уважатися католиками. Хоч згідно Флорентійської унії (учасники: Константинопольська, Римська та Київська Церкви) київські митрополити могли вважатися католиками, навіть перебуваючи у сопричасті з Константинополем. Однак оскільки ми знаємо, юридичний аспект не єдиний для визначення того, хто католик, а хто православний. [1, с. 43-44]

13. В актах беатифікаційного процесу Йосафата Кунцевича знаходимо відповідь на питання, чи батьки Кунцевича були православними. Хмельницький відповідає: «Звичайно, що був православним, всі були православними, тому що не було ще схизми». Отже, унія вважалась органічним нормальним розвитком Київської Церкви, яка не відмежовувалася цим від власного минулого. У Київській Церкві видно Вселенську Церкву. Ця Церква підтримувала контакти із Заходом, хоч і різної інтенсивності, від початку свого існування й впродовж століть, плекаючи універсальну ідею власного християнства. Факт відсутності прямих ієрархічних відносин Києва з Римом не означав, що це була схизма. Так думала ієрархія Київської митрополії, так думали інші. Цей пункт дуже важливий, щоб краще зрозуміти Берестейську унію. Київська Церква серйозно поставилась до Флорентійського собору та прагнула, незважаючи на поневіряння, до правдивого екуменізму, який є пошуком єдності у відмінності та взаємною пошаною. [1, с. 48-49]

14. Єпископ Київської Церкви в негативному світлі – це єпископ Церкви, яка підписуючи унію з іншою спричинилася (часто мимовільно) до внутрішнього розколу цілісної Київської Церкви. Натомість бути єпископом Київської Церкви в сопричасті із Римським престолом, це розуміти своє православ'я як позитивну частину католицтва. Це так як бути бразилійським чи канадійським українцем, який вже має бразилійську чи канадійську ідентичність, але на завжди залишатися представником України, за неї переживати, допомагати і захищати. Така людина, будучи бразилійцем чи канадійцем, завжди хвалиться своєю українськістю.

15. Унія 1596 року з точки зору історичної ретроспективи себе виправдала. Хоч Берестейська унія по факту виявилася поглинанням слабшої та меншої Церкви Римським престолом. Однак важливим залишається сам прецедент об'єднання, в якому Риму довелося визнати багатство та особливості традиційно-духовної спадщини Східних Церков. А сам факт існування Української Греко-Католицької Церкви, як найбільшої серед Східних Католицьких Церков творить абсолютно нову історію для самої Київської Церкви, так як перебування її великої частини з кінця XVI ст. в сопричасті з Римом є надзвичайно цінним та новим досвідом. При цьому Греко-Католицькій Церкві вдалося зберегти ідентичність, ще й дійти до свідомості власного права на патріархальний статус, при тому, що канонічне римське законодавство не передбачає рівноправних стосунків між Римським Престолом (Римо-Католицькою Церквою) і Церквами.

16. На момент укладення Берестейських домовленостей існувало кілька еклезіологічних векторів. Єпископи Київської Церкви усвідомлювали, що мають «той сам уряд і гідність, що й єпископи Римської Церкви», а це заперечував Тридентський собор, «відокремивши свячення від надання

юрисдикції» й ухваливши, що «всі юрисдикційні повноваження випливають з універсальної юрисдикції пап». [4, с. 168]

17. Київська Церква болюче переживала на своєму тілі боротьбу між «двома Римами», маючи, однак, свою давню Кирило-Методіївську традицію, яка виявлялася в слов'янській Літургії та в однаковій щирості і з Римом, і з Царгородом, - була «власна слов'янська помісність при одночасні вселенській відкритості». [4, с. 168]

18. Перебуваючи на лінії протистояння між «старим та новим Римом» Київська Церква сама припускалася помилок, тому не менш важливо є правдиво та об'єктивно поглянути на власну історію. Адже самодостатнім може бути той, хто визнає власні помилки та бажає їх виправити. Лише таким чином можна прийти до самоусвідомлення як повноцінної Помісної Церкви. Історію потрібно сприймати цілісно, а власні помилки викреслити з неї неможливо, є можливість їх залагодити. Помиляються всі, тому помилки Київської Церкви можуть лише підтверджувати те, що вона завжди була організмом, який творить жива спільнота людей. А найважливішим є той факт, що ця спільнота не припинила свого існування в силу різних історичних обставин. Погляд цієї спільноти повинен бути звернений в майбутнє, де враховуючи помилки минулого, неодмінно повинно відбутися єднання всіх Церков Володимирового Хрещення

19. Митрополит Андрей (Шептицький), розуміючи, що «унія зійшла з правдивого шляху», бачив як внутрішні, так і зовнішні причини цього. До внутрішніх він відносив філетизм, що його Митрополит характеризував, як «спокусу національної Церкви», тобто «замикання тільки в рамках власного народу». Адже лише «відкриваючись на Бога і на інші народи завдяки Церкві, народ відкриває сам себе». Інакше, висновує Митрополит, Церква замість мети стає зняряддям. До внутрішніх причин належать і «візантинізм», коли «дрібним звичаям ложно надають [...] догматичне значіння», обрядовий провінціалізм – «вузькоглядність у розумінні деяких обрядів і нецерковний, некатолицький дух в їх приміненні», недостатній рівень чернечого життя для належного ведення місійного, духовного і молитовного руху, бо «народ у тій мірі є собою, в якій є християнським». [4, с. 273]

20. Зовнішньою проблемою Київської Церкви є еклезіологічна односторонність Римо-Католицької Церкви, наслідок її – нерівність обрядів, до тої міри, «що католицтво веде до латинізації і небезпечно для східного руху, бо знищує його індивідуальність», це, як пише митр. прот. Мирон Бендик, спричинює «шизофренію між західною ментальністю і східним обрядом». Така «унія за попередніми поняттями немислима» для відносин між Церквами. [4, с. 273]

21. Київська Церква повинна змінити в своїй свідомості ставлення до термінів «католицький» та «православний». Відійти від їх вжитку у вузько

конфесійному значенні, і дійти до їх сприйняття у вселенському вимірі. Однак така «широка свідомість» не повинна штовхати Київську Церкву на затирання власної ідентичності. Тому необхідне постійне спілкування з Церквою-Матір'ю. Адже відновлення плідного діалогу з Константинополем є необхідністю всіх Церков Київської традиції незалежно від конфесійної приналежності.

22. Наразі не досягнута нова якість стосунків, як, наприклад, таких, що існували між Константинопольським і Київським Престолами в 1447 році, коли в листі до князя Олександра в Києві щодо «митрополита Київського і всієї Русі» Ісидора патріарх Григорій III Меліксен ужив такі слова: «Возлюблений брат і співучасник нашої покори» - тобто, патріаршої гідності. Власне цього реального братерства і співучасті бракує сьогодні, зокрема з боку сильної Римської Церкви. Нова якість церковних стосунків вимагала б спільного вирішення в цьому та інших напрямках, про що зараз повторюють майже однодушно всі Східні Церкви, з'єднані чи ні. [3, ст. 7; 6]

23. Але це питання є ще більш складним, оскільки, входячи в сопричастя з Римською Церквою, рано чи пізно ці Церкви були змушені перервати сопричастя з власною Церквою-Матір'ю. Одна Вселенська Церква, в якій можна досягнути спасіння, є замінена іншою. Від статусу Церкви-сестри, якого хотіли набути через єдність з Римом Східні Церкви, вони практично стали Церквами-доньками Римської Церкви значно підлеглими на законодавчому рівні. Римське сопричастя виявилось ексклюзивістичним: яке не дозволяє сопричастя з іншими, і не тільки з Церквою-Матір'ю, але також і з частиною тої самої Церкви, що не прийняла єдності. В цих умовах їхня законна дочірність є, щонайменше, призупинена, оскільки з еклезіологічної, екуменічної, та історичної точок зору, фактично, вона завжди залишатиметься тією ж самою. Як говорить народна мудрість: батьки можуть бути різні, але мати є одна: *mater semper certa*. [3, с. 7-8]

24. Треба собі усвідомити, що еклезіологічне уніатство є різного ґатунку, а не тільки пов'язане з частим ототожненням з «греко-католиками». В Київській митрополії існував нездоровий вплив, не тільки латинсько-польський, а російський, який теж дає підстави на вживання терміну «уніати» для тих, які їм підпорядковуються в імені канонічності. Це треба пояснити експансією однієї культури «з одночасною колонізацією культури місцевої як другорядної, менш “цивілізованої”». В церковних колах, така поведінка «охоплює обрядові, богословські, духовні і канонічні аспекти... Вона породжує так звані уніатські комплекси – вищості з боку сильнішої Церкви і меншовартості в Церкві слабкішої». Назви цих впливів є «окциденталізація» і «латинізація», «русифікація» і «православізація». Вони походять з головних центрів влади, відбуваються на рівні місцевої ієрархії, в ментальності. [2, с. 3]

25. Саме єпископи мають допомогти вірним своїх Церков позбутися комплексів меншовартості. Фанатизм, який породжений чи то комплексом меншого брата, чи то концепцією чистішої вищої культури повинен бути замінений здоровим традиціоналізмом. Акцент на місцеві особливості та звичаї має доповнювати багатство української Церкви, яка в свою чергу зробить більш повною Вселенську Церкву в її красі та величі.

26. Єпископ Київської Церкви в богословському значенні - це єпископ, який розуміє свою приналежність до первопрестолу Києва, як основну рису своєї ідентичності, незалежно від свого нинішнього юрисдикційно-канонічного підпорядкування патріархатам Царгороду, Риму чи Москви. Він задля того зокрема вболіває за єдність Київської Церкви і вважає, що немає ніяких богословських і догматичних перепон для цього, щоб стати за одним євхаристійним престолом із членами інших нині розділених Церков цього самого Київського походження. Про це заявили Папі Венедиктові XVI і XI Генеральною асамблеєю Синоду єпископів у Римі (2005) єпископи Софрон Мудрий і Любомир Гузар. [5, с.29-32]

27. Свою приналежність до київського первопрестолу розумів Патріарх Йосиф Сліпий, який був прикладом правдивого єкуменізму. Він став ісповідником віри зберігаючи католицькість УГКЦ, адже навіть під тиском і погрозами не відмовлявся від сопричастя з Римом. Однак його погляд був звернений до витоків власної Церкви. Патріарх Сліпий дивився в сторону Києва і Константинополя. Тому він будує в Римі «третю Софію», за аналогією з Константинополем і Києвом. Йосиф Сліпий поводить себе як справжній єпископ Київської Церкви, тому в своєму заповіті просить себе поховати у Львові, а якщо на це буде воля Бога і бажання українського народу в Соборі святої Софії в Києві. Тобто, Патріарх Сліпий не мислить себе та своєї Церкви в майбутньому без Києва. В своїх еклезіологічних поглядах він був настільки сміливим, що наважується вимагати статусу Патріархату для Греко-Католицької Церкви. В питаннях примату папи Сліпий в майбутньому бачить Римського Архисерея як арбітра готового встрявати у надзвичайних для Церкво випадках. При цьому вважає, що папа не повинен бути органом адміністрації для Східної Церкви.

28. Київська Церква, яка в 1988 році святкувала 1000 років свого канонічного життя, має над'єпископську владу, подібну до патріаршої. Багаторазово в історії були спроби підняти чи визнати патріаршу гідність Київського архієпископського престолу, але всі вони з різних причин зазнали невдачі. [1, с. 113]. Зараз найяскравішими позитивними прикладами в цьому змаганні є односторонні дії патріархів Йосифа Сліпого [9] і Філарета Динесенка.

29. Одним із найважливіших завдань для всіх вірних Київських Церков є досягнення єдності. А завдання єпископів Церков, які ведуть свій початок від Володимирового хрещення, бути сміливими. Українська Греко-Католицька Церква, яка має безперервне насліддя хіротоній і є невід'ємною частиною Київської Церкви, може зробити рішучий крок для можливості видимого воз'єднання Київської Церкви. Таким рішучим кроком стане визнання самопроголошеного патріархату з боку Церкви-сестри, а також Церкви, що головує поміж іншими Церквами в любові. Це буде логічним кроком враховуючи, що Римська Церква не може заснувати східного патріархату не наражаючись на критику Східних Церков, які не перебувають в сопричасті з Римським Папою.

30. Зрозуміло, що дрібні чвари та непорозуміння в середині Київської Церкви є раною всієї Вселенської Церкви. Тим більша роль і вага єпископа Київської Церкви, адже в його руках можливість залагодити внутрішні незгоди, щоб канонічна єдність стала доконаним фактом. Роль Києва в сучасних екуменічних питаннях набуває глобального значення, адже єдність Церков Володимирового Хрещення матиме безпосередній вплив на єдність Вселенської Церкви. Захід і Схід повинні зустрітися на Печерських пагорбах, а київські єпископи можуть зробити вагомий крок для такого діалогу, продемонструвавши єдність на власному прикладі.

31. Вчення є також однією зі служб церковної ієрархії. Єпископ навчає Божий народ не від свого імені, а від імені Церкви, проголошуючи не своє вчення, а вчення Ісуса Христа. Єпископ має проповідувати традиції власної Помісної Церкви, в якій живе Вселенська Церква, тому що вчення – це лише відкриття того, що існує в Церкві. У своїй суті Церква має єдиного вчителя – Христа. [1, с. 109]

32. Тому дотримуючись заповідей Христових, зважаючи на історію українського народу та дослухаючись до голосу вірних своїх Церков еклезіологічною перспективою для всіх єпископів колись єдиної, а тепер роз'єднаної Київської Церкви, повинне стати створення власної Помісної Церкви. [7] Про що всіх сповістить святковий передзвін Святої Софії, який засвідчить всьому християнському світу про нову сторінку в історії Вселенської Церкви.

Джерела:

1. Михайло Димид. Єпископ Київської Церкви (1589–1891). – Львів: Вид-во ЛБА, 2000. – 245 с.
2. Михайло Димид, «Недосяжна еклезіологічна ідентичність», Богословія 66-1 (2002) 157-165.

3. Михайло Димид, «Канонічна тотожність нащадків колись єдиної Київської митрополичої Церкви», Текст для Синоду Єпископів УГКЦ 2002.
4. Михайло Димид. Херсонеське таїнство свободи. Львів: Свічадо, 2007. – 320 с.
5. Михайло Димид, «Самоцензура в журналі “Богословія”», Метрон 10-11 (2014) 9-34.
6. Звернення близько-східних патріархів: «Відносини між Патріархальними Католицькими Церквами та Апостольським Престолом Рима», Метрон 10-11 (2014) 214-233.
7. Важливі послання патріарха Любомира про Єдину Київську Церкву: Любомир (Гузар). Один Божий Народ у краї на Київських горах. Слово Блаженнішого Любомира, Митрополита Києво-Галицької митрополії УГКЦ, з нагоди започаткування повернення осідку Митрополита до Києва. (13 квітня 2004 р.)
[<http://www.patriyarkhat.org.ua/ukr/archive/article;23;383/>].
Любомир (Гузар). Про утворення патріаршого устрою Української Греко-Католицької Церкви. (6 вересня 2004 р.)
[<http://mail.google.com/a/ucu.edu.ua/?ui=2&ik=982bb7d04c&view=att&th=11f8e712b6ea2f83&attid=0.1&disp=vah&zw>].
Меморандум Української Греко-Католицької Церкви Помісності Київської Церкви (Процесу творення єдиної помісної Церкви). (21 січня 2008 р.). Вісник Києво-Галицького Верховно Архиепископства № 5 (Київ 2008) С. 7-9.
8. Михайло Димид, «Еклезіологія митрополита Максима (Германюка)», Метрон 10-11 (2014) 85-128.
9. Йосиф (Сліпий), «Патріархальний устав Помісної Української (Руської) Католицької Церкви», Метрон 7-8 (2011) 118-134.